

10. Historický román a povídka 19. a 20. st.

- prameny historické beletrie (prózy) → kroniky

Kosmova kronika (12. st., latinsky psaná, próza)

Dalimilova kronika (14. st., česky psaná, veršovaná)

- rozvoj začíná v období **romantismu** a vrcholí za **kritického realismu**

- politická situace v 50. letech 19. století (Bachův absolutismus) velmi nepříznivá a roste zájem o historii – nejvíce husitství a národní obrození

- hist. román – zabývá se českou minulostí; poukazuje na bohatost a pestrost dějin; hledá poučení v minulosti; jeho autory se stávají profesionální historikové

- autoři přistupují k historii různě:

někteří preferují **historická fakta** → děj méně poutavý a zajímavý pro čtenáře

někteří pracují s **fikcí** (postavy si sami vymýšlí) → díla přitažlivější pro čtenáře

Romantici

Walter Scott

Ivanhoe – středověká Anglie, boje o anglický trůn za doby Richarda III. – Lví srdce

Karel Hynek Mácha

Křivoklád (=Křivoklát) – historický román, první díl z plánovaného čtyřdílného cyklu próz Kat

Josef Kajetán Tyl

- *Kutná Hora, učen v HK Klicperou

- jeden z předních novinářů (Jinde a nyní → Květy), „noviny mají vzdělávat a vychovávat“

- Divadlo Stavovské (psal) a Kajetánské (vedl)

- próza – povídky historické:

Rozina Ruthardova – zradí rodné město nepřítelům

Dekret kutnohorský – změna hlasů při rozhodování o věcech univerzity

Májovci

Karolina Světlá

Zvonečková královna

Lumírovci

Jaroslav Vrchlický

Zlomky epeje

- velký historický cyklus

- inspirace Viktorem Hugem a jeho Legendami věků

(obsahuje epické básně plné děje)

- chce vystihnout vývoj lidstva v filozofickém smyslu

Noc na Karlštejně

- komedie s historickým námětem

- Karel IV. zakáže všem ženám vstup na tento hrad; jeho žena se tam ale vydá v přestrojení za knížete; na konci císař zákaz ruší

Julius Zeyer

Román o věrném přátelství Amise a Amila – starofrancouzský román, rytířský svět středověké Francie

Ruchovci

Svatopluk Čech

Husita na Baltu – historická báseň; autor dokladuje vztah k historii českého národa; dobu husitskou považuje za vrchol dějin

Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století – pan Brouček je starý opilec; jednou se opije ve vinárně na Vikárce (na Hradě), v opilosti usne a zdá se mu, že se dostal do 15. století do bitvy na Vítkově (1420) a ukáže se, že je velmi zbabělý – za to má být strčen do sudu a ten má být zapálen; v tu chvíli se však Brouček probudí; je to zbabělec a bezcharakterní člověk

Realisté

Alois Jirásek /1851–1930/

- *Hronov, ze starého selského rodu

- autor hist. prózy 19. st., prozaik, dramatik, středoškolský profesor

- všimá si jiných období

- zachycuje nejdůležitější úseky českých dějin, s výjimkou 16. a 17. st.

- za nejdůležitější hybnou sílu v dějinách považuje lid

- v jeho dílech vždy několik postav

► doba huitská

- období vzbouření lidu (obdivuje lidovost)

- považuje za nejvýznam. obd. čes. dějin

- nevidí zápory této doby (úpadek kultury, hospodářství...)

- tvorba: hodně drobnějších děl, plus hl. 4 velké romány

Mezi proudy

- zrod husitských myšlenek, že církve nežije, jak má

- snaha o co největší hist. věrohodnost

- název: mezi různými myšlenkovými proudy se rodí proud proti církvi

Proti všem

- doba největšího rozkvětu husitství (1419–1422) × začínají se projevat rozpory

- pozadí tvoří skutečné události

- různé myšlenky – ztělesnění: Kániš a Bydlinský

- Ctibor přichází se svou dcerou Zdenou do Tábora, Zdena se zamiluje do Bydlišského, na něj žárlí Kániš a chce Zdenu pro všechny × to Zdeně nevyhovuje → Kániš se jim pomstí: zapálí jejich dům, oni uhoří

Bratrstvo

po bitvě u Lipan

- zbytky husitských vojsk se dostávají na Slovensko, hají zde zemi pro L. Pohrobka

Husitský král

- Jiří z Poděbrad („král husitský“) × dílo nedokončené – zjišťuje, že až tak husitským králem nebyl, navíc psal na sklonku života

▶ doba pobělohorská /1620–1780/

- považuje za nejtragičtější odb. čes. dějin (čes. národu jde o existenci)

- část tohoto období (1700–1720) označována podle Jiráska obdobím temna

- nevidí klady tohoto období (rozvoj kultury – baroko)

- snaha, aby se neopakovalo

- tvorba: drobnější díla, plus nejrozsáhlejší román Temno

Skály

- o nelehkém osudu pobělohorských emigrantů, které to stále táhne zpět

- námětem příběh z Vrchlického balad

Psohlavci

- povstání Chodů v čele s Janem Kozinou proti vrchnosti na konci 15. st., proti Lomikarovi, který Chodům upírá jejich výsady (střeží hranice, a tak by neměli robotovat) → povstání potlačeno, Kozina popraven → předpověď že Lomikar do roka a do dne zemře

Temno

- osudy emigrantů po Bílé hoře

- myslivec Machovec, tajný evangelík, musí utéct, děti Tomáš a Helenka jsou dány na převýchovu do pražské katolické rodiny → Tomáš nakonec také utíká, Helenka se zde ale zamilovala do jejich syna Jiřího × vztahu není přáno, je ukončen (Jiří se musí stát knězem)

▶ doba národního obrození /1780–1848/

- čes. národ se dokázal pozvednout z obd. tragického k novému rozkvětu

Poklad

- doba přechodu mezi pobělohorskou dobou a NO

- majitel Kokštejnu se dozví, že zde má být ukryt poklad → vše tu proto rozkope, najde ale „jen“ evangelické knihy – pro něj to žádný poklad nepředstavuje × obrovský poklad pro jiné

F. L. Věk

- Malý František Věk žije v Dobrušce, soused Žalman ho vychovává k lásce k českému jazyku. Když Žalmanovi přijdou na jeho poklad – bibli Kralickou a zabaví mu ji, podezřívá z prozrazení Františka. Ten v deseti letech odjíždí do Prahy studovat školu a zpívat ve sboru benediktinského kláštera (výborný hlas). Seznámí se i s bibliotékářem Matyášem, kterého „vzkřísí z mrtvých“. Dovolí mu za to navštěvovat i klášterní knihovnu, odkud si František tajně půjčuje i zakázané kacířské knihy („Hibri prohibiti“). Najde zde i Žalmanovu kroniku. Před ukončením posledního školního roku se klášter z příkazu císaře Josefa II. ruší a knihy mají jít na prodej. Mníši proto za pomoci mrštného Františka nejceněnější knihy tajně z kláštera odnesou a dovolí i jemu si nějaké ponechat. Tak může Žalmanovi vrátit jeho bibli Kralickou. Ten šťasten zapomené na svůj hněv a s Františkem se zase spřátelí. František poté zůstává nadále v Praze a učí se filosofii. Seznamuje se díky vyučování hudby s hereckou rodinou Butteaových a přes ně i s vlastencem Václavem Thámem, který jej dovede k divadlu. František se do Pauly Butteaové zamiluje → kvůli lásce k ní, českému jazyku, divadlu a hudbě

zanebývá studium. Otec se kvůli tomu s ním rozhněvá. Nakonec se ale František vrací a stává se po otci kupcem v Dobrušce (Paula se totiž provdá za Tháma, mají spolu dítě, ale dřou bídu, protože nemají práci). Thám Františka přesvědčí, aby zůstal kupcem a stal se národním buditelem v jeho rodné Dobrušce.

Filozofská historie

- Vavřena, Frybort, Špína a Zelenka v době svých studií bydlí u slečny Elis. Studenti uspořádají majáles, přestože je poslední dva roky zakázaný. Vavřena dochází učit Fricka a zde se zamiluje do vlastenky Lenky × aktuárovi chtějí, aby chodil s jejich dcerou Lottynkou. Najdou proto Frickovi jiného učitele. Frybort má zase rád Márinku, do níž je ale také nešťastně zamilovaný nesmělý Špína a na Fryborta žárlí. Když pak Špína neudělá zkoušky, odchází do kláštera. Ostatní školu dokončí a na jaře 1848 se všichni kromě Zelenky sejdou na barikádách. Špína zde hrdinsky padne. Frybort si vezme Márinku a Vavřena Lenku.

Zikmund Winter /1846–1912/ ^{ČESKO}

- historik a spisovatel

- gymnaziální profesor v Pardubicích, Rakovníku a Praze

- přední znalec městského života v Čechách 15.–17. st.

- dílo: odborné populární studie a beletrie (jeden román a povídky)

Mistr Campanus

- román; doba kolem 1620; humanistický básník a rektor pražské univerzity Jan Campanus Vodňanský se snaží zachránit českou univerzitu (ohrožena po stavovském povstání) – přestoupí dokonce na katolickou víru, to ale nepomůže – univerzita je dána jezuitům, Campanus také ztrácí své nekatolické přátele → sebevražda (jezuité toho využijí k demonstraci své moci)

V Pasti

Rozina sebranec

- osudy prosté dívky, která je nakonec zavražděna

Peklo

- vdova Alžběta se kvůli majetku provdá za o mnoho let mladšího Lelia, po svatbě ho začíná nenávidět a podezřívá z nevěř → vztah plný hádek → musí se stěhovat, lidé je nemohou vystát → nakonec Lelius Alžbětu skutečně začne podvádět, ta nařkne svou mladou schovanku Adličku, že ho svádí – Leliiovi je Adličky líto, vezme ji na slavnostní průvod, na krk jí pověsí Alžbětin zlatý peníz pro potěšení → když se to Alžběta dozví, ve vzteku ji uhodí klackem → tím ji zabije → utíká z Prahy, pak je ale stejně zatčena, vztahuje vinu i na Lelia → pak si uvědomí svou chybu a vinu vztáhne jen na sebe → Lelius opouští Prahu, Alžběta je popravena

Světový historický román

Alexandre Dumas

Tři mušketýři

Hrabě Monte Christo

Henrik Sienkiewicz

Křižáci

Quo Vadis

Historická próza mezi dvěma válkami

Vladislav Vančura /1891–1942/ ^{ČESKO}

Historická próza za okupace

- i v meziválečné době, i v době okupace
- hledání posilujícího elementu v historii
- píše jako podobenství o své době
- příběhy umístěné do minulosti, které se mohou vyslovit k živé přítomnosti

Vladislav Vančura /1891–1942/ ^{ČESKO}

Obrazy z dějin národa českého

Miloš Václav Kratochvíl /1904–1988/ ^{ČESKO}

Osamělý rváč – román o maršálu Rusformovi z Rudolfin. doby

Král obléká halenu – o Václavu IV.

František Kožík /1909–1997/ ^{ČESKO}

Největší z Pierotů – životopisný román o fr. herci českého původu De Bureau

Současná historická próza

- poměrně silná tradice → po roce 1945 na ni hist. próza navazuje
- od 50. let velké množství hist. děl (až příliš)
- mnoho autorů soustředících se jen na hist. prózu (← je špatný současný stav, nemají o něm psát → píše radši o hist. událostech a snaží se ukázat podobnost mezi minulostí a současností)
- vývoj ovlivněn tehdejší dobou
- tehdejší cenzura tato díla tolerovala
- reakce:
 - na výročí (hl. rok '78)
 - 1278 – †Přemysl Otakar II.
 - 1378 – †Karel IV.
 - velká úspěšná výstava o Karlu IV.
 - antropologický výzkum ostatků přemyslovců (podle lebky konstrukce podoby obličeje – dnes zpochybňováno, něco pravdy na tom ale je)
 - velký zájem o přemyslovce
 - píše o významných osobnostech
- soc. kritika chce vznik děl z dějin dělnického hnutí × nevyhází to → začíná se vyzdvihoval dílo Jiráka (soc. kritika v něm vidí obyčejné lidi)

Antonín Zápotocký /1884–1957/ ^{ČESKO}

- pochází z dělnické rodiny, má k současné problematice velmi blízko
- 2. českosl. komunistický prezident po Klementu Gottwaldovi
- trilogie věnovaná dělnictvu:

Vstanou noví bojovníci

- o počátcích působení soc. demokracie u nás
- zde ztvárněna postava jeho otce

Bouřlivý rok 1905

- revoluce v carském Rusku – potlačena × uvolňuje částečně cestu podnikání
- nebezpečí přenesení revoluce do Rak.-Uh. (hl. do Čsl.)

Rudá záře nad Kladnem

- události dob vzniku komunist. strany – odštěpení levice ze soc. demokracie

Vladimír Neff /1909–1983/ ^{ČESKO}

- z dobře situované rodiny (obchodnické)
- jako mladík vyslán do ciziny do obchodních domů (v Brémách, ve Vídni)
- po návratu do Českoslov. pokračoval krátký čas v této činnosti – od 30. let spisovatelem
- hlavní díla uveřejněna po válce
- Sňatky z rozumu* (pentalogie) – *Sňatky z rozumu, Císařské fialky, Zlá krev, Veselá vdova, Královský vozataj*
- velice široká románová pentalogie
- zfilmováno (1. seriál u nás)
- osudy dvou podnikatel. rodin v Praze – Bornů a Nedobylů, osud několika generací (od 50. let 19. stol. až do r. 1945)
 1. díl: *Sňatky z rozumu*
 - historický jazyk, líčení, psychologie postav, dialogy, vykresluje Prahu 19. stol.
 - život podnikatelů – uzavřou výhodné sňatky, získají kapitál pro podnikání
 - soukromé osudy vázány historic. událostmi: Prusko Rakouská válka, stavba železnice Plzeň–Praha
 - končí katastrofou, obě manželky přijdou o život při železničním neštěstí
- Trilogie ze 16. stol.
 1. *Královnynemají nohy*
 2. *Prsten Borgiové* (vždy skrývá jed)
 3. *Krásná čarodějka*
 - hlavní hrdina všech 3 dílů Petr Kukaň z Kukaně (jakoby šlechtické jméno, ale žádný takový rod u nás neexistoval)
 - je zatahován do skutečných historických dějů, postupně jsou historické děje smyšlené, na jeho cestě ho doprovází Libuše a není psáno, jestli je skutečná nebo sen

Historická próza podkladem pro vznik filmů, inscenací

Historická témata v jiných druzích umění

Malířství

Hudba

(Aleš, Brožík, Repin, Kovařovic, Smetana, Janáček)